

УДК 913: 327

Країни ЦСЄ як субрегіональна геополітична спільність та орієнтир політичної інтеграції України в європейський простір

Ю.К. МАСЛОВ

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського,
м. Одеса, Україна, E-mail: pnp_u_politolog2010@mail.ru

Авторське резюме

Досліджується група країн Центральної та Східної Європи на предмет формування особливої регіональної політичної, культурно-історичної та економічної спільності, яка існує всередині сучасного європейського політичного простору. Аналізуються історичні підвалини формування даної спільності в суспільствах країн даної групи, а також основні етапи її трансформації. Таких в історії сучасних країн ЦСЄ біло щонайменше дві: у 40-х рр. XX ст. - внаслідок входження до блоку радянських держав та від'єднання від європейських традицій західного зразка, та у 90-х рр. XX ст. - зворотний процес, пов'язаний з демократизацією та євроінтеграцією. Утворена східноєвропейська регіональна політична спільність може розглядатися як потенційний орієнтир євроінтеграції України до європейського політичного простору. Однак, слід враховувати, що зазначена група країн досягла такої спільності завдяки спільній політиці реформ, заснованих на програмі Вашингтонського консенсусу та неоліберальній ідеології, яка не розділяється більшістю українського населення. Тому є певні ризики для України на шляху євроінтеграції, які стосуються можливої самоізоляції нашої країни в соціально-політичному та економічному просторі ЄС. Умовою м'якого входження бачиться виважена програма дій українського уряду щодо приведення програми реформ у відповідність з європейськими стандартами, а також формування відповідних проєвропейських цінностей, спільних з цінностями східноєвропейських країн.

Ключові слова: політична інтеграція, політичні реформи, геополітична спільність, державна політика, державна ідеологія.

CEE's countries as subregional geopolitical community and a landmark of political integration Ukraine in the european area

YU.K. MASLOV

South-Ukrainian national pedagogical university named after K.D. Ushynsky, Odessa, Ukraine,
E-mail: pnp_u_politolog2010@mail.ru

Abstract

It's studied the group of Central and Eastern Europe countries in terms of the formation of a special regional political, cultural, historical and economic community that exists within modern European political space. Analyzes the historical foundations of this community formation in the societies of the group, as well as the main stages of its transformation. There were two waves of transformation. The first on the 40's of XX century because of joining the bloc Soviet states and disconnected from European traditions with Western. Second wave was in the end of 90's in XX century as a reverse process associated with democratization and European integration. Formed Eastern European regional political community can be considered as a potential landmark European integration of Ukraine into the European political space. However, please note, that this group of countries has made this community through joint policy reforms based program and the Washington Consensus and the neoliberal ideology that is not shared by the majority of the Ukrainian population. Therefore, there are some risks for Ukraine towards European integration, relating to the possible isolation of our country in the socio-political and economic environment of the EU. The condition of the soft entry seems prudent action plan to bring the Ukrainian reform program in line with European standards, and the formation of the pro-European values, common values with Eastern European countries.

Keywords: political integration, political reforms, geopolitical community, public policy, state ideology.

Постановка проблеми. Європейський політичний простір, до якого прагне Україна, визначається надзвичайно потужною регіональною складовою, яка й дозволяє говорити про Європу як про Європу регіонів. Найбільш значущим регіональним центром соціально-політичних і торговельно-економічних зв'язків на території Європи є Європейський Союз (ЄС), паралельно з яким активно позиціонують себе в політичному процесі і регіони, що представляють собою певну соціально-політичну ідентичність в силу спільного географічного місця розташування та історичного минулого – країни Вишеградської

групи, країни Центральної та Східної Європи, Балканські держави тощо. Такі чинники виявляються подекуди більш вагомими, ніж офіційне членство у регіональних об'єднаннях. Навіть перебуваючи в їх лавах, ці країни залишаються осередками власної, віками сформованої ідентичності, яка значно впливає на політичний процес в окремих країнах та у всій групі загалом. Наразі актуальним для сучасної України є питання про можливість входження в регіональну спільноту діючого європейського політичного простору, знаходження своєї групи та регіональної спільноти для організації спільних

© Ю.К. Маслов, 2014

дій та всебічного суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання місця і ролі окремих регіонів у сучасному політичному процесі піднімали в своїх роботах Б. Балаш, Ф. Бродель, В. Гавел, Б. Геремік, Л. Зідентоп, В. Конобеєв, А. Тойнбі, Р. Шустер та ін. Регіональні аспекти трансформацій системи влади і демократичного транзиту розглядали В. Горбатенко, О. Долженков, Г. Музиченко, С. Наумкіна, В. Романюк, С. Ростецька та ін. Але питання геополітичної суб'єктності України в контексті діючих регіональних суспільно-політичних утворень сучасної Європи залишається недостатньо дослідженим.

Мета дослідження полягає в дослідженні субрегіональної геополітичної спільності країн Центральної та Східної Європи (ЦСЕ) як потенційного орієнтиру входження України у європейський політичний простір.

Виклад основного матеріалу. З географічної точки зору Україна є європейською державою тільки за фактом свого розташування на мапі світу. Географічно Європу умовно поділяють на декілька частин – Північна, Південна, Центральна, Східна та Західна, які в свою чергу складаються з декількох сусідніх країн, географічно розташованих в одній територіальній групі. В такому аспекті Україну відносять до групи країн Східної, а точніше Південно-Східної Європи. Однак, просте географічне розташування не є достатнім для формування геополітичної спільності, яка свідчила б про сформовану соціально-політичну ідентичність, характерну для всієї групи країн, що до неї входять. Вона формується у спільних для всіх країн історичних умовах, де значущими чинниками завжди визнавалися ідеологія, культурні та релігійні підвалини, тісні економічні зв'язки тощо.

Наразі не викликає сумнівів у політологів та суспільствознавців спільність соціально-політичного розвитку країн Західної Європи, які є системоутворюючим ядром Європейського союзу, спільність соціально-політичного та економічного розвитку країн Центральної та Східної Європи, а також Вишеградської групи, яка входить до її складу.

Потенційно близькою для України з огляду на географічне розташування, а також спільне історичне минуле (радянська доба) бачиться сформована субрегіональна геополітична спільність країн Центральної та Східної Європи.

Зазначимо, що Центральноевропейський регіон з історико-географічного поняття почав трансформуватися в геополітичний вимір з кінця 1989 року - періоду змін кордону Східної Європи у зв'язку з падінням Берлінської стіни, а завершився в 1990 році з падінням комуністичного режиму Н. Ходжі в Албанії й розпаду СРСР. Наразі регіон фактично оформився в якості геополітичного утворення – регіон країн ЦСЕ, будучи сусідами, з одного боку, з регіоном

«Європейський союз», а з іншого – з регіоном «Співдружність Незалежних Держав».

Якщо поглянути на цей географічний простір в більш широкій історичній перспективі, то виявиться, що держави цього регіону мають вельми непросту історію співіснування, яка відчутно нині впливає на їх внутрішню і зовнішню політику, формуючи певну унікальну субрегіональну ідентичність країн ЦСЕ.

По-перше, східноевропейський світ протягом усього ХХ століття практично обділяють увагою провідні геополітики, які не визнавали його як суб'єкт світового політичного процесу. По-друге, протягом того ж ХХ століття досліджуваний субрегіон двічі піддавався кардинальним трансформаціям.

На підтвердження тези про виключення Східної Європи як регіону-учасника політичних перетворень на Європейському та світовому рівні, наведемо аргумент, висловлений Крістофером Коукером у книзі «Сутінки Заходу» [3], в якій причина «ізоляції» східноевропейського світу багато в чому покладається на людський чинник, а саме – пов'язується з діями першого геополітика англосовітського світу Халфорда Маккіндера, який у лекції, прочитаній в Королівському географічному товаристві і названій «Геополітичний стрижень історії», зазначив, що в XVI столітті, коли європейці вирушили на захід – у Новий Світ, Росія повернула на схід, несучи свої міць і культуру на простори Сибіру. Народи Східної Європи ним були згадані як відмінні від європейців індоевропейські племена – слов'яни. У результаті в ХХ столітті Східна Європа опинилася у владі Німеччини та Росії, двох держав, що призвело до практично повного ігнорування східноевропейського світу. Такий погляд на Східну Європу зберігався до самого кінця «холодної війни». Країни Центральної та Східної Європи просто не потрапляли в поле зору геополітиків, а для більшості істориків Схід як важливий політичний організм просто не існував (див.: [3]).

Однак, абсолютизувати «провину» Х. Маккіндера щодо ізоляції східноевропейського світу не варто. Таке ставлення до Східної Європи формувалося століттями, формуючи у представників країн, що входять у цей регіон, потенційне бажання довести західному світові свою належність до європейців і їх системи цінностей.

Питання, яке задають жителі Східної Європи, цілком історичне – це питання про те, яке місце вони займають у свідомості Заходу. Європа завжди була плодом своєї історичної свідомості. «Європейською» Європу робить те, що вона усвідомлює своє власне існування. І навпаки, неможливо говорити про азійські цінності або навіть про Азію як про єдину в культурному плані силу, адже Азія не володіє цілісністю навіть у власній свідомості. Європа – володіє, і саме це робить її європейською.

Свій внесок у виключення всієї Східної Єв-

ропи з західної свідомості зробив Г. Гегель у книзі «Філософія історії», де стверджував, що лише народ, який є істотною частиною Історії, може вважати себе історично вагомим. Всі інші позбавлені історії. Їм нема чого сказати світові. Їхні культури мають приватне значення і існують лише всередині власних географічних кордонів. Гегель визнав можливим обійтися зі слов'янами декількома короткими фразами: «Ці народи дійсно засновували царства і вели активні війни з іншими народами, які вони зустрічали на своєму шляху. Іноді вони брали участь в боротьбі як авангард – як народ, що займає проміжне положення між християнською Європою та нехристиянською Азією. Поляки навіть звільнили Відень від турків, і до певної міри слов'яни були введені в сферу західної свідомості. Тим не менше, всі ці народи виключаються з нашого розгляду, тому що до цих пір вони не фігурували як незалежний елемент тих історичних етапів, які Розум пройшов у світі» [2, с. 346]. Така неповага до власної історії та місця народу в історичному та політичному процесі збереглися і до сьогодення, іноді набуваючи радикального забарвлення, що проявляється в діях радикально налаштованої групи осіб, яка бажає довести Європі і світові своє «європейство» і важливість у світовому масштабі. XX століття увійшло в історію цього субрегіону як період кардинальних трансформацій, до яких в країнах ЦСЄ зверталися двічі, кардинально змінюючи вектори політичних, економічних та соціокультурних зв'язків.

Перша хвиля трансформацій була викликана результатами Другої світової війни, коли у 1940-і рр. в цих країнах відбувся перехід від західної моделі суспільного розвитку до соціалістичної (або радянської). Завдяки зусиллям Радянського Союзу період до краху соціалістичної ідеології та кризи комунізму ознаменувався для даного регіону як етап формування (становлення) нової регіональної ідентичності - східноєвропейської регіональної ідентичності у формі соціалістичної співдружності. Це був світ, відрізаний після 1945 року від Заходу.

Розділ Європи викликав різнобарвну реакцію. По-перше, увага стала зосереджуватися на відмінності Східної Європи від Заходу. По-друге, розділ Сходу і Заходу заперечувався, і справа зображувалася так, ніби Східна Європа, незважаючи на політичні розбіжності, залишається частиною західної культурної традиції. Це була сумнівна тактика, яка позбавляла Центральну Європу самостійного інтересу і власного внеску в європейську культуру, внеску, відмінного від західного, але нітрохи не меншого за європейський за своїм характером. Нарешті, по-третє, в 70-і роки XX століття стало ясно, що східноєвропейська культура є європейською, а не радянською. Східна Європа виявилася «затиснутою» між двома типами редукціонізму: ідеологічного, який проявився після 1945 року,

і націоналістичного, який нагадав про себе раніше. Протягом XX століття і один, і інший вельми приваблювали інтелектуалів Центральної Європи, але, хоч і пізно, вони зрозуміли, що ідеал, який полягає в тому, щоб бути частиною Європи, не пов'язаний ні з тим, ні з іншим, і що здобути легітимність можна лише в мові та культурі. Малі нації схильні підкреслювати свою культурну самобутність. Якщо вони висловлюють її більш палко, ніж, скажімо, німці і французи, то лише тому, що небезпека зникнення або вимирання була для них у минулому реальною загрозою. Великим культурам це невідомо. Крах комуністичного режиму і соціалістичної ідеології, розпад СРСР і наростаюча хвиля національної самосвідомості в країнах Східної Європи призвели до нового етапу трансформації, яка почалася з кінця 80-х рр. XX ст.

Динаміка внутрішнього розвитку і зовнішньої політики країн ЦСЄ в 90-і роки XX століття визначалася низкою чинників. Штучність нав'язаних їм комуністичних режимів визначила не тільки стрімкий розпад останніх в умовах ослаблення блокового протистояння і відмови СРСР від «доктрини Брежнєва», але і відносно безболісне розставання з комуністичною ідеологією, перехід колишніх комуністичних робочих партій на позиції соціал-демократії. До початку 90-х років після короткого періоду дискусій в цих країнах сформувався більш-менш широкий консенсус щодо основних внутрішніх і зовнішньополітичних цілей. Його суть зводиться до визначення шляхів реінтеграції країн ЦСЄ до Європи, під якою розуміється вступ до Ради Європи, ЄС і ЗЄС, а також у НАТО. Відмінності між консервативними і лівими партіями, що змінювали один одного при владі, стосувалися головним чином засобів і методів досягнення цієї мети (див.: [1]).

На становищі країн ЦСЄ та їх внутрішньому розвитку в зростаючій мірі позначається й те, що процес реформ тут виявився набагато складнішим і тривалішим, ніж це спочатку прогнозувалося. Крім того, з плином часу все більш рельєфною ставала диференціація країн ЦСЄ з точки зору прогресу в здійсненні політичних і економічних реформ. Ці обставини й призвели до відмінностей як у темпах, так і в перспективах реінтеграції в Європу окремих країн ЦСЄ.

Спадщина планової економіки, складності, обумовлені комплексним характером перетворень, а також порівняно низький рівень економічного розвитку належать до числа основних проблем у здійсненні реформ в країнах ЦСЄ. На проведених перетвореннях негативно позначається спадщина комунізму: дефіцит влади, нерозвиненість громадянського суспільства, відсутність стійких ціннісних орієнтирів. Проведення системної та структурної реформ економіки ускладнювалися міцністю позицій бюрократії й груп інтересів. Породжені колишньою системою стереотипи поведінки – патерналізм,

зрівнялівка тощо – заважали утвердженню нової моделі економічної поведінки. Необхідність структурної реформи економіки зумовлювала неминучість соціального шоку при будь-якому варіанті проведення перетворень. Чимало складнощів породжувалося одночасним здійсненням переходу до ринкової економіки і перетворення політичної системи. Відсталість у розвитку погіршувалася започаткованим після 1989 р. і пов'язаним з процесами трансформації спадом виробництва, хоча в країнах ЦСЄ цей спад був значно менший, ніж у колишньому СРСР, що зумовило відносно швидке відновлення економічного зростання. Низький рівень економічного розвитку, швидкий розпад комуністичної системи, тягар старих проблем і спад виробництва з'явилися, в свою чергу, причиною багатьох негативних соціально-економічних процесів. У ході перетворень в країнах ЦСЄ в залежності від поєднання вихідних передумов для проведення реформ, послідовності і цілеспрямованості політики, а також зовнішніх умов намітилася диференціація держав регіону в усіх сферах перетворень. Залежно від досягнутого прогресу в здійсненні політичних і економічних перетворень, а також економічного оздоровлення в ЦСЄ виділяють дві групи держав, хоча межі між цими групами часом нечіткі, а всередині кожної з них існує своя диференціація. П'ять держав ЦСЄ – Чеська Республіка, Польща, Угорщина, Словаччина і Словенія вважаються лідерами в здійсненні реформ. Решта країн ЦСЄ (деякі з них докладають зусиль, для того щоб надгогнати групу лідерів) знаходяться в стані тендітної рівноваги, коли позитивні та негативні чинники врівноважують один одного.

Лідируюча п'ятірка країн ЦСЄ домоглася помітного прогресу в здійсненні реформ завдяки Вашингтонському консенсусу - програмі економічних реформ, запропонованих Міжнародним валютним фондом і Євросоюзом на шляху євроінтеграції даних країн. Заснована на ідеології лібералізації, насамперед економіки, дана програма дозволила в другій половині 90-х років значно покращити економічне становище країн ЦСЄ. Як відзначає Г. Музиченко, в силу більш сприятливих стартових умов системні перетворення в країнах Вишеградської групи були розпочаті швидше і виявилися успішнішими, ніж в інших країнах ЦСЄ, а тим більше країн пострадянського простору, частину яких після розпаду СРСР теж відносять до Східної Європи (Білорусь, Україна, Молдова) (див.: [4]).

Приблизно аналогічні процеси в соціально-культурному та економічному відношенні були в усіх країнах даного регіону. Країни Балтії – Латвія, Литва та Естонія завжди відносилися до країн, які здатні впритул підтягнутися до п'ятірки лідерів ЦСЄ. Однак, на той період ці країни зіткнулися з серйозними економічними і соціальними проблемами, зокрема в силу тієї обставини, що спад тут був більш глибокий. Не-

зважаючи на численні проблеми короткострокового плану, країни Балтії помітно розширили свободу маневру в результаті швидкого, хоча і хворобливого, виходу з економічного простору колишнього СРСР. Процеси трансформації в країнах Південно-Східної Європи – Албанії, Болгарії та Румунії також характеризувалися нестабільністю і крихкістю досягнутих результатів, що в найбільш гострій формі проявилось в умовах албанської кризи 1996-1997 рр.

Зміни в Європі підштовхнули країни ЄС до більш радикальних кроків у справі поглиблення інтеграції. Найбільш складним і спірним було питання про вступ до ЄС країн ЦСЄ. Протягом декількох років після краху комуністичних режимів в Європі ЄС не висловлював чіткої позиції з цього питання, хоча вже на ранньому етапі ним була розроблена стратегія більш тісної співпраці з країнами ЦСЄ на основі угод про асоціацію, відомих як «європейські угоди». Першими такі угоди з ЄС 16 грудня 1991 р. підписали Угорщина, Польща та Чехословаччина. В подальшому вони були підписані з усіма державами ЦСЄ.

«Європейські угоди» надали країнам, що їх підписали, статус асоційованих членів і припустили можливість подальшого вступу до ЄС в разі врегулювання політичних та економічних відносин з союзом, включаючи встановлення режиму вільної торгівлі. Угодами встановлювалися механізми підтримки постійного діалогу між сторонами, забезпечувався більш широкий доступ країн ЦСЄ до інформації про процес прийняття рішень в ЄС, визначалися механізми надання технічної та фінансової допомоги реформам, зокрема, в рамках програми ФАРЕ.

Практично всі країни ЦСЄ увійшли в ЄС єдиним потоком в результаті наймасштабнішого розширення Європейського Союзу в 2004 році. Сьогодні групу країн ЦСЄ в ЄС визнають як сформований субрегіон, який має свою регіональну геополітичну суб'єктність та володіє низкою характерних особливостей. Серед них виділяють такі:

1. Підвищена чутливість країн ЦСЄ до питань національної, цивілізаційної самоідентифікації.
2. Проблеми розділених народів.
3. Територіальні проблеми (взаємні претензії).
4. Прагнення втягувати в місцеві суперечки й конфлікти великі держави («балканізація»).
5. Складність власної інтеграції для вирішення місцевих або регіональних проблем.
6. Належність цих країн у недавньому минулому до світу неприйнятним ними соціалізму.
7. Ототожнення Росії з СРСР і ототожнення себе з європейським.
8. ЦСЄ приречений відчувати постійну присутність Росії і неминучість взаємодії з нею (див.: [1]).

Висновки. Таким чином, якщо під новою регіональною ідентичністю розуміти той чи інший

рівень усвідомлення приналежності до певної спільноти з усіма народами і державами, що її складають, а також тотожність основних цілей, переслідуваних цими народами і державами, то необхідно відзначити, що зміни в країнах Центральної і Східної Європи навряд чи будуть мати настільки «лінійний» характер західної орієнтації, щоб вважати сформовану ідентичність частиною єдиної європейської спільноти. Це пояснюється як труднощами економічними – не зовсім вдале форсування темпів ринкових реформ, так і політичними – часта зміна правлячих політичних еліт, корупція тощо. Ці ж проблеми є характерними й для України, що у сукупності з певними історичними аналогіями (досвід радянського правління, планової економіки тощо) дає шанс на більш-менш м'яке входження країни в дану спільність. За умов швидких реформ, заснованих на прозахідних

орієнтирах політичного та економічного розвитку, яких дотримуються країни ЦЄ, Україна має шанс на приєднання до європейського спосіб життя разом з країнами ЦЄ.

Однак, не слід забувати, що швидке просування реформ зазначеного зразка вже більше 20 років поспіль декларуються в Україні, але практичної реалізації так і не здобули. Причинами є не тільки внутрішньополітичні процеси в державі, а й невідповідність концепції прозахідних реформ реаліям українського життя, а ще більше – свідомості та менталітету людей, на що неодноразово звертали увагу українські дослідники (див.: [5-6]). Отже, за умов збереження такого курсу Україна може фактично за географічною ознакою потрапити до складу країн ЦЄ, однак, не влитися в сформовану спільність та ідентичність, залишаючись державою-одиначкою в ЄС (за умов вступу).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гайдукевич Л. Страны ЦВЕ на пути в Евросоюз и проблемы регионального сотрудничества [Электронный ресурс] / Л. Гайдукевич // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – Режим доступа: <http://evolutio.info/content/view/647/55>
2. Гегель Г.В.Ф. Философия истории [Текст] / Г.В.Ф. Гегель. – СПб.: Наука, 1993. – 456 с.
3. Коукер К. Сумерки Запада [Электронный ресурс] / К. Коукер. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/inostran/2000/5/kouker-pr.html>
4. Музиченко Г.В. Концептуалізація державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізаційних змін [Текст]: Монографія / Г.В. Музиченко. – Одеса: Друкарський дім, 2012. – 394 с.
5. Музиченко Г.В. Ідеологічне підґрунтя державної політики країн пострадянського простору [Текст] / Г.В. Музиченко // Сучасна українська політика. – К.: Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2011. – Вип. 25. – С. 317-326.
6. Наумкина С.М. Головні проблеми «молодих» демократій на посткомуністичному просторі [Текст] / С.М. Наумкина // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2009. – № 2 (24). – С. 54-58.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2014

REFERENCES:

1. *Haydukevych L. Strany TsVE na puty v Evrosoyuz y problemy rehyonal'noho sotrudnychestva* (CEE countries on the way to the European Union and the challenges of regional cooperation). *Belorusskiy zhurnal mezhdunarodnogo prava y mezhdunarodnykh otnoshenyy*. Regime to acces: <http://evolutio.info/content/view/647/55>
2. *Hehel' H.V.F. Fylosofiya ystoryy* (Philosophy of history). Sankt-Peterburh: *Nauka*, 1993. 456 p.
3. *Kouker K. Sumerky Zapada* (Twilight West). Regime to acces: <http://magazines.russ.ru/inostran/2000/5/kouker-pr.html>
4. *Muzychenko G. V. Kontseptualizatsiya derzhavnoyi polityky krayin postradyans'koho prostoru v umovakh hlobalizatsiynyykh zmin.* (Conceptualization of state policy in post-Soviet countries in terms of globalization changes). *Odesa : Drukars'ky dim*, 2012. 394 p.
5. *Muzychenko G. V. Ideolohichne pidgruntya derzhavnoyi polityky krayin postradyans'koho prostoru* (The ideological basis of government policy post-Soviet countries). *Suchasna ukrayins'ka polityka*. 2011, no. 25. pp. 317-326.
6. *Naumkina S. M. Holovni problemy «molodykh» demokratyiy na postkomunistychnomu prostori* (The main problem of «young» democracies in post-communist space). *Naukove piznannya: metodolohiya ta tekhnolohiya*. 2009, no. 24. pp. 54-58.

Маслов Юрій Костянтинович – кандидат економічних наук, доцент, професор
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського
Адреса: 65120, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26
E-mail: pnpu_politolog2010@mail.ru

Maslov Yuri Konstantinovich – PhD in economic science, associate professor, Full Prof.
South-Ukrainian national pedagogical university named after K.D. Ushynsky
Address: 26, Staroportofrankivska Str., Odessa, 65120
E-mail: pnpu_politolog2010@mail.ru